

УДК 332.4:664

Олена Пилипенко, к.е.н., доцент
(професор кафедри «Економіка та підприємництво», Державний економіко-технологічний університет транспорту, м. Київ)

Олександр Іванченко
(магістр за спеціальністю «Економіка підприємства»,
Державний економіко-технологічний університет транспорту)

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ТА ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розкрито сутність і значення фінансового стану підприємства, визначено основні показники оцінки фінансового стану підприємства. Висвітлені головні прийоми аналізу фінансового стану підприємства. Наведені шляхи поліпшення фінансового стану підприємства. Запропоновано заходи фінансової стійкості підприємств в умовах фінансової нестабільності. Розглянуті основні функціональні складові, що впливають на економічну стійкість підприємства та систему заходів, яка забезпечує своєчасне реагування на відхилення від запланованих значень економічної стійкості підприємства.

Ключові слова: фінансовий стан підприємства, фінансова звітність, горизонтальний (часовий) аналіз, вертикальний (структурний) аналіз, трендовий аналіз, аналіз відносних показників (коефіцієнтів), порівняльний аналіз, факторний аналіз, спеціальний аналіз.

Olena Pylypenko, PhD, associated professor
(Professor of the department «Economics and Entrepreneurship» of State Economic and Technological University of Transport, Kyiv)

Oleksandr Ivanchenko, Master in Economics of enterprise
(State Economy and Technology University of Transport)

ANALYSIS METHODS AND WAYS TO IMPROVE THE FINANCIAL SITUATION OF THE COMPANY

The article reveals the essence and importance of the financial situation of the company, the main indicators for assessing the financial situation of the company. Highlights the main techniques of financial analysis company. These ways of improving financial condition. The measures of financial stability of enterprises in the financial

© Пилипенко О. В., Іванченко О. С., 2015

instability. The basic functional components that affect the economic stability of the enterprise and measurement system that provides timely response to deviations from the planned values of economic viability.

Keywords: *financial position, financial statements, horizontal (time) analysis, vertical (structural) analysis, trend analysis, analysis of ratios (ratios), comparative analysis, factor analysis, special analysis.*

Елена Пилипенко, к.э.н., доцент

(профессор кафедры «Экономика и предпринимательство», Государственный экономико-технологический университет транспорта, г. Киев)

Александр Иванченко,

(студент магистратуры по специальности «Экономика предприятия», Государственный экономико-технологический университет транспорта)

МЕТОДИКА АНАЛИЗА И ПУТИ УЛУЧШЕНИЯ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье раскрыта сущность и значение финансового состояния предприятия, определены основные показатели оценки финансового состояния предприятия. Освещены главные приемы анализа финансового состояния предприятия. Приведены пути улучшения финансового состояния предприятия. Предложены меры финансовой устойчивости предприятий в условиях финансовой нестабильности. Рассмотрены основные функциональные составляющие, влияющие на экономическую устойчивость предприятия и систему мероприятий, которая обеспечивает своевременное реагирование на отклонения от запланированных значений экономической стойкости предприятия.

Ключевые слова: *финансовое состояние предприятия, финансовая отчетность, горизонтальный (временной) анализ, вертикальный (структурный) анализ, трендовый анализ, анализ относительных показателей (коэффициентов), сравнительный анализ, факторный анализ, специальный анализ.*

Постановка проблеми. Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства. Сталий фінансовий стан підприємства формується в результаті усіх видів його економічної діяльності. Тому оцінку фінансового стану підприємства можна об'єктивно здійснити тільки за допомогою системи показників, що комплексно характеризують фінансово-економічний стан підприємства та результати його діяльності. Методика аналізу фінансового стану, як правило, передбачає кілька аспектів оцінювання:

- оцінку фінансової стійкості і незалежності підприємства, що полягає у визначенні незалежності від зовнішніх джерел фінансування;
- аналіз ліквідності балансу (активів, тобто майна підприємства) і на цій основі встановлюється ступінь платоспроможності підприємства;

- аналіз рентабельності (тобто ступеня прибутковості діяльності, активів, капіталу підприємства);
- аналіз ділової активності підприємства (тобто ефективності використання оборотних коштів господарюючого суб'єкта);
- побудову прогнозних моделей та оцінка ймовірності банкрутства підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам аналізу та поліпшення фінансового стану присвячено ряд робіт вітчизняних та закордонних вчених, серед яких треба виділити праці І. О. Бланка, А. М. Поддєрьогіна, В. В. Ковальова, А. Д. Шеремета, М. М. Крейніної, Л. А. Лахтіонової, О. С. Олексюка, Є. С. Стоянової, Е. Альтмана, Е. Хелферта, Ж. Рішара та інших. У працях вищезначених авторів зазначено, що для оцінки фінансового стану необхідно систематично проводити аналіз структури та динаміки активів (майна) та пасивів (джерел його формування), визначати сутність і причини змін у динаміці та структурі коштів, визначати ступінь фінансової стійкості та незалежності джерел підприємства, ліквідності активів і платоспроможності балансу, а також вивчати ефективність використання оборотних коштів організації.

Нестабільність економіки змушує кожного суб'єкта господарювання постійно шукати шляхи підвищення ефективності своєї діяльності, це потребує впровадження нових управлінських рішень для виправлення недоліків.

Мета статті – дослідження сутності фінансового стану підприємства та обґрунтування шляхів покращення фінансового стану.

Викладення основного матеріалу. Фінансовий стан підприємства – це одна з найважливіших характеристик результатів діяльності кожного підприємства, що визначається взаємодією всіх складових фінансових відносин підприємства, сукупністю усіх виробничо-господарських факторів [1].

Фінансовий стан підприємства – це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика якості його діяльності. У найширшому вигляді фінансовий стан підприємства можна визначити як міру забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями. Таке трактування суті поняття «фінансовий стан» дає змогу розуміти під ним характеристику діяльності підприємства, у якій, як у дзеркалі, знаходять відображення у вартісній формі загальні результати роботи підприємства, в тому числі й роботи з управління фінансовими ресурсами [2]. Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності, характеризується ступенем прибутковості та оборотності капіталу, фінансової стійкості та динаміки структури джерел фінансування, здатності розраховуватися за борговими зобов'язаннями. Тому на фінансову стійкість і стабільність впливають усі види діяльності підприємства. Передовсім на фінансовому стані підприємства позитивно позначаються безперебійний випуск і реалізація високоякісної продукції, відсутність простроченої сумнівної дебіторської заборгованості, надійні фінансові та банківські посередники, відсутність, або мінімізація ризикових активів у підприємства, прозорі фінансові операції підприємства.

Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідно-

шення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства.

Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість систематичної оцінки фінансового стану підприємства, якій належить суттєва роль у забезпеченні його стабільного фінансового стану. Отже, фінансовий стан – це одна з найважливіших характеристик діяльності кожного підприємства [3].

Головною метою оцінки фінансового стану підприємства є пошук шляхів зростання рентабельності виробництва і зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільного функціонування підприємства і виконання ним зобов'язань перед банком, бюджетом та іншими установами.

Головними завданнями аналізу фінансового стану є [7]:

- дослідження фінансової стійкості та фінансової незалежності підприємства;
- дослідження ефективності використання капіталу (майна) підприємства, забезпеченість підприємства власними оборотними коштами;
- об'єктивна оцінка стану ліквідності та динаміки, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- оцінка стану суб'єкта господарювання на ринку фінансів та оцінка його конкурентоспроможності;
- становище підприємства на ринку;
- визначення ефективності використання фінансових ресурсів та рентабельності.

Інформаційною базою аналізу фінансового стану підприємства є фінансова звітність. Фінансова звітність – це сукупність форм звітності, які складені за даними фінансового обліку з метою надання зовнішнім і внутрішнім користувачам узагальненої інформації про фінансовий стан у зручному і зрозумілому вигляді для прийняття цими користувачами певних ділових рішень.

Основною метою фінансової звітності є надання користувачам правдивої, повної та неупередженої інформації про фінансовий стан, рух коштів на підприємстві та результатів діяльності. Фінансова звітність складається з:

- 1) Балансу.
- 2) Звіту про фінансові результати.
- 3) Звіту про рух грошових коштів.
- 4) Звіту про власний капітал.
- 5) Приміток до фінансової звітності.

Практика аналізу фінансового стану підприємства напрацювала певні методи його виконання [8]. Розрізняють такі основні методи аналізу:

1) горизонтальний (часовий) аналіз – порівняння звітності з минулим періодом. У балансі – значення на кінець періоду з показниками на початок періоду. У Звіті про фінансові результати – показники звітного періоду з показниками попереднього періоду тощо;

2) структурний (вертикальний) аналіз – розрахунок структури показників для оцінки впливу деяких факторів на остаточний результат. В балансі підприємства за показником структури складові ранжуються і визначаються найвагоміші складові на вплив зміни валюти балансу. У звіті про фінансові результати визначається складову кожної статті в загальній сумі виручки, що використовується при порівняльному аналізі, а також при побудові прогнозних фінансових звітів;

3) обов'язковим є наявність інформації за період, що дозволяє визначити основні тенденції зміни показників. На основі екстраполяції визначається майбутнє зна-

чення головних показників, а також очікується перспективний аналіз фінансового стану;

4) аналіз коефіцієнтів передбачає встановлення співвідношення між певними статтями балансу підприємства, звіту про фінансові результати та інших форм звітності. Ці відношення характеризують наявний фінансовий стан: аналіз показників ліквідності; аналіз структури джерел засобів; аналіз обороту оборотних коштів (робочого, функціонуючого капіталу; оборотності капіталу та трансформації активів; ділової активності (оборот дебіторської та кредиторської заборгованостей, ресурсовіддачі); аналіз рентабельності (загальної рентабельності та рентабельності капіталу); аналіз ефективності використання майна; аналіз позицій підприємства на ринку цінних паперів;

5) порівняльний аналіз – для визначення фінансового стану підприємства потрібно виконати порівняння розрахункових показників з середньогалузевими показниками конкурентів;

6) факторний аналіз – проводиться для визначення впливу окремих факторів (причин) на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження. При цьому факторний аналіз може бути як прямим (власне аналіз), коли результативний показник розділяють на окремі складові, так і зворотним (синтез), коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник. Проводиться за допомогою моделювання (детермінованого та стохастичного);

7) спеціальний аналіз – прогноз наявних грошей, аналіз взаємозв'язку прибутку – обсягу реалізації – ціни, аналіз руху грошових коштів тощо [4].

До основних показників, які характеризують фінансовий стан підприємства, відносяться такі:

А. Показники оцінки майнового стану

1. Сума грошових коштів, що їх підприємство має у власному розпорядженні. Цей показник надає вартісну оцінку активів, що перебувають на балансі підприємства. Збільшення цього показника свідчить про зростання майнового потенціалу підприємства.

2. Питома вага активної частини основних засобів. Згідно з нормативними документами до активної частини основних засобів належать машини, обладнання та транспортні засоби. Зростання даного показника в динаміці – позитивна тенденція.

3. Коефіцієнт зносу основних засобів. Цей показник показує частку зношених основних засобів у загальній їх вартості. Застосовується в аналізі для характеристики стану основних засобів. Доповненням цього показника є коефіцієнт придатності.

4. Коефіцієнт оновлення основних засобів. Показує, яку частку наявних на кінець звітного періоду основних засобів становлять нові основні засоби.

5. Коефіцієнт вибуття основних засобів. Показує, яка частина основних засобів, вибула з причини зносу та з інших причин, в даному році.

Б. Оцінка платоспроможності та ліквідності.

1. Величина функціонуючого капіталу. Характеризує джерело покриття поточних активів підприємства (тобто активів, період обороту яких менше ніж 1 рік). Цей розрахунковий показник залежить як від структури джерел коштів, так і від структури активів. Показник має позитивну тенденцію коли його зростання в динаміці.

2. Маневреність грошових коштів. Зростання цього показника в динаміці оцінюється позитивно.

3. Коефіцієнт покриття загальний. Характеризує співвідношення поточних зобов'язань і оборотних активів. Для сталого функціонування підприємства цей показник має бути більшим за одиницю. Зростання його – позитивна тенденція.

4. Коефіцієнт швидкої ліквідності. Тотожний коефіцієнту покриття, але обчислюється за меншим колом поточних активів (з розрахунку видаляють найменш ліквідну їх частину – виробничі запаси).

5. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності). Він є найбільш жорстким критерієм платоспроможності підприємства і показує, яку частину короткострокових зобов'язань можна за необхідності погасити негайно. Рекомендована нижня межа цього показника – 0,2.

6. Частина власних оборотних коштів у покритті запасів. Це вартість запасів, яка покривається власними оборотними коштами. Має досить велике значення для торговельних підприємств. Рекомендована мінімальна межа цього показника – 50%.

7. Коефіцієнт покриття запасів. Розраховується як відношення суми запасів і стабільних джерел покриття запасів. Якщо значення даного показника є меншим за одиницю, то даний фінансовий стан підприємства вважається недостатньо стійким.

В. Показники оцінки фінансової стійкості.

Одна з головних характеристик фінансового стану підприємства – забезпечення стабільного функціонування в майбутньому. Вона пов'язана із фінансовою структурою підприємства, та його залежністю від інвесторів та кредиторів.

1. Коефіцієнт концентрації власного капіталу. Характеризує частку власності підприємства в загальній сумі коштів, інвестованих в його діяльність. Чим вищий цей коефіцієнт, то більш фінансово стійким і незалежним від кредиторів є підприємство. Доповненням до цього показника є коефіцієнт концентрації залученого (позикового капіталу). Сума обох коефіцієнтів дорівнює 1.

2. Коефіцієнт фінансової залежності. Є оберненим до коефіцієнту концентрації власного капіталу. Коли його значення наближається до 1, це означає, що власники повністю фінансують своє підприємство.

3. Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто яку вкладено в оборотні кошти, а яку капіталізовано. Значення цього показника може значно варіювати в залежності від структури капіталу та галузевої приналежності підприємства.

4. Коефіцієнт автономії (незалежності). Нормативне значення показника – більше 0,5. Зростання коефіцієнта свідчить про збільшення фінансової незалежності підприємства, зниження ризику фінансових ускладнень в майбутньому, збільшує гарантії погашення підприємством своїх зобов'язань.

5. Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів дає найбільш загальну оцінку фінансової сталості підприємства. Воно має доволі легку інтерпретацію: його значення, яке дорівнює 0,178, вказує, що на кожну гривню власних коштів, вкладених в активи підприємства, пропонується 17,8 к. позикових коштів. Зростання показника в динаміці вказує на посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів та кредиторів, тобто про деяке зниження фінансової стійкості та навпаки.

6. Коефіцієнт структури довгострокових вкладень показує, яка частина основних засобів та інших необоротних активів профінансована зовнішніми інвесторами, тобто належить їм, а не власникам підприємства.

7. Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів характеризує структуру капіталу. Зростання цього показника, в динаміці – негативна тенденція, яка вказує на те, що підприємство все сильніше залежить від зовнішніх інвесторів.

8. Коефіцієнт реальної вартості основних засобів в майно підприємства. Коефіцієнт відображує долю реальної вартості майна виробничого призначення в усьому майні підприємства. Нормативне значення показника – 0,5.

9. Показник заборгованості кредиторам. Визначає частину активів підприємства, що фінансується за рахунок кредиторів. Для кредиторів бажаною є менша величина цього показника, а для власників капіталу (акціонерів) – навпаки, переваги можуть віддаватись збільшеною частки активів, що фінансуються кредитами.

10. Показник заборгованості акціонерам. Визначає частину активів фірми, яка фінансується за рахунок її власних коштів. Що вищий цей показник, тим легше компанії одержати нові позики, оскільки кредитори заінтересовані в наданні кредитів тим клієнтам, які добре забезпечені своїми власними коштами.

Зростання фінансового стану підприємства реальне за рахунок зростання вхідних грошових надходжень та зменшення відтоків грошових коштів.

Зростання розмірів вхідних грошових надходжень можливе за рахунок:

- зростання виручки від реалізації;
- зменшення основних фондів, їх продаж;
- рефінансування дебіторської заборгованості.

Зменшення вихідних грошових потоків реальне за рахунок:

- зменшення витрат, які відносяться до собівартості продукції;
- зниження витрат, які покриваються за рахунок прибутку.

Основним заходом зростання фінансового стану є збільшення виручки від продажів. Розмір виручки від реалізації залежить від:

- обсягу реалізованої продукції;
- вартості одиниці продукції [6].

Для збільшення обсягів реалізації, потрібно максимально активізувати збутову діяльність підприємства. Заохочувати збут можна багатьма методами. Жаданий результат можна отримати спонукаючи покупців знижками, помірним зменшенням ціни, застосуванням масової реклами. Єдиного рецепту збільшення обсягів реалізації – не існує.

Висновки та пропозиції. Отже, фінансовий стан є важливою характеристикою ділової активності підприємства. Він показує рівень конкурентоспроможності підприємства та його потенціал у діловому співробітництві. Також фінансовий стан являється гарантом ефективної реалізації економічних інтересів, як його партнерів та і самого підприємства. Зростання фінансового стану підприємства можливе тільки за підвищення результативності розміщення та правильного використання ресурсів підприємства. При цьому забезпечується розвиток виробництва чи інших сфер діяльності на основі зростання прибутку й активів, при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності. Тож, необхідно звернути увагу на те, що для кожного підприємства потрібно обирати індивідуальні шляхи для зростання фінансового стану та зменшення недоліків в його бізнес-процесах. Відмінний фінансовий стан є головною характеристикою діяльності підприємства, яка відзеркалює конкурентоспроможність підприємства та його потенціал у діловому співробітництві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головка В. І. Фінансово-економічна діяльність підприємства: контроль, аналіз та безпека / В. І. Головка, В. А. Мінченко, В. М. Шарманська. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 446 с.
2. Карпенко Г. В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства // Економіка держави. – 2010. – № 1. – С. 61-62.
3. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: Монографія. – К.: КНЕУ, 2001. – 378 с.
4. Марцин В.С. Надійність, платоспроможність та фінансова стійкість – основні складові оцінки фінансового стану підприємства // Економіка, фінанси, право. – 2009. – № 7. – С. 26-29.
5. Обущак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 9. – С. 92-100.
6. Смачило В. В. Оцінка фінансової стійкості підприємств / В. В. Смачило, Ю. В. Бутникова // Економічний простір: збірник наукових праць. – 2008. – № 20/2. – С. 35–40.
7. Сич Є. М., Пилипенко О. В., Стасишен М. С. Стратегічний аналіз: Навч.-метод. посіб. – К.: Каравела, 2010. – 304 с.
8. Фінанси підприємств : підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та інші; Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 7-е вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2008. – 532 с.

REFERENCES

1. Golovko V. I., Minchenko V. A., Sharmanska V. M. Finansovo-economichna diyalnist pidpryemstva: control, analis ta bezpeka [The financial and economical activity of the company: the control, analysis and security]. – K. Centre textbooks, 2006. – 446 p.
2. Karpenko G. V. Shlyahy udosconalennya finansovogo stanu pidpryemstva [Ways to improve the financial condition of the company]. – The economy of the state. – 2010. – № 1. – P. 61-62.
3. Laxtionova L. A. Finansovy`j analiz sub`yektiv gospodaryuvannya: Monografiya. [Financial analysis of business entities: Monograph]. – Kyiv: KNEU after V. Hetman, 2001. – 378 p.
4. Marcin V. S. Nadijnist`, platospromozhnist` ta finansova stijkist` – osnovni skladovi ocinky` finansovogo stanu pidpry`yemstva. [The reliability, solvency and financial stability – the main components of assessing the financial condition of the company]: Business, Finance, Law. – 2009. – № 7. – P. 26 – 29.
5. Obuschak T. A. Sutnist finansovogo stanu pidpryemstva [The essence of the financial condition of the company. – Actual problems of economy. – 2009. – № 9. – P. 92–100.
6. Smachylo V. V., Butnykova Yu. V. Otsinka finansovoyi stiykosti pidpryemstv [Assessing financial stability]. Economic Space: Scientific Papers. – 2008. – №20 / 2. – P. 35–40.
7. Sy`ch Ye. M., Py`ly`penko O. V., Stasy`shen M. S. Strategichny`j analiz: Navch.-metod. posib. [Strategic Analysis: Instructor's Manual]. – K.: Karavela, 2010. – 304 p.
8. Finansy` pidpry`yemstv : pidruchny`k [Finance companies : textbook] / A. M. Podderegin, M. D. Bilyk, L. D. Buryak and others; the Head of auth. coll. and Scienc. Ed. of Professor A. M. Podderegin. – 7th ed., Revised. and add. – K.: KNEU, 2008. – 532 p.